

دانشگاه الزهراء(س)

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

موضوع:

اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و واردات روی رشد اقتصادی

کشورهای نفت خیز حوزه خلیج فارس

استاد راهنما: سرکار خانم دکتر افشاری

دانشجو

سمیرا کرمی

اردیبهشت ۸۸

تقديم به

پدر و مادر عزيزم به خاطر

تمام سالهاي تحصيل ام

و دوست و همسر مهربانم محمد

رضا سالاري

که با صبوري در اين مهم

ياري داد

تشکر و سپاس

با تشکر از استاد عالی قدر خانم دکتر افشاری که در راهنمایی
برای پیشبرد این پژوهش از هیچ گونه کمکی دریغ نفرمودند و تشکر
فراوان از دکتر یزدان پناه مشاور محترم این پژوهش .
و در نهایت از استاد گرامی و محترم جناب آقای دکتر شیرین بخش
که زحمت زیادی را متحمل شدند و دلسوزانه یاریم دادند.

چکیده:

مطالعات تجربی نشان داده است که سرمایه گذاری مستقیم خارجی آثار متفاوتی در کشورهای مختلف دارد که بستگی به بسترهای اقتصادی موجود در کشور میزبان دارد. این پژوهش به بررسی اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و واردات روی رشد اقتصادی کشورهای نفت خیز حوزة خلیج فارس در بازه ی زمانی 1990 تا 2007 می باشد. با استفاده از داده های تابلویی و کاربرد تابع کاب داگلاسی به شکل لگاریتمی نتایج برآورد نشان داد که در کشورهای مورد مطالعه سرمایه گذاری مستقیم خارجی منجر به کاهش تولید و نهایتاً موجب کاهش رشد اقتصادی شده است و واردات اثر مثبت بر رشد اقتصادی داشته است. که این نتایج با بسیاری از مطالعات تجربی سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه مخالف می باشد.

واژگان کلیدی:

سرمایه گذاری مستقیم خارجی / واردات / رشد اقتصادی / کشورهای نفت خیز حوزة خلیج فارس

فهرست مطالب

چکیده فارسی

فصل اول : کلیات تحقیق

۱-۱-مقدمه.....	۲
۲-۱-مساله پژوهش.....	۳
۳-۱-اهمیت موضوع.....	۴
۴-۱- پرسش های پژوهش.....	۶
۵-۱-اهداف پژوهش.....	۶
۶-۱-فرضیات پژوهش.....	۶
۷-۱-تعریف عملیاتی.....	۷
۸-۱-نهاد یا موسساتی که می توانند از یافته های این پژوهش بهره گیرند.....	۷
۹-۱-اطلاعات مربوط به روش شناسی پژوهش.....	۸
۹-۱-۱-تعریف جامعه آماری.....	۸
۹-۱-۲-ابزار سنجش و مقیاسهای سنجش.....	۸
۹-۱-۳-روش اقتصاد سنجی.....	۹
۱۰-۱-علت انتخاب کشورها.....	۱۰

- ۱۰-۱-۱- شباہت در حجم ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی..... ۱۰
- ۱۰-۱-۲- شباہت در ساختار اقتصادی این کشورها..... ۱۰
- ۱۱-۱- مختصری در باره اوضاع اقتصادی این کشورها..... ۱۱
- ۱۱-۱-۱- ایران..... ۱۱
- ۱۱-۱-۲- عربستان سعودی..... ۱۲
- ۱۱-۱-۲- امارات..... ۱۳
- ۱۱-۱-۳- قطر..... ۱۴
- ۱۱-۱-۴- عمان..... ۱۵
- ۱۱-۱-۵- عراق..... ۱۵
- ۱۱-۱-۶- کویت..... ۱۶
- ۱۲-۱- خلاصه و جمع بندی فصل یک..... ۱۷

فصل دوم: مبانی نظری پژوهش

- ۱-۲-۱- مقدمه..... ۱۸
- ۲-۲- تعریف سرمایه گذاری خارجی..... ۱۹
- ۲-۲-۱- FPI..... ۱۹
- ۲-۲-۲- FDI..... ۲۱
- ۳-۲- ابعاد نظری سرمایه گذاری مستقیم خارجی..... ۲۲
- ۳-۲-۱- نظریه «نرخ های بازدهی متفاوت»..... ۲۲
- ۳-۲-۲- نظریه اختلاف «نرخ بهره»..... ۲۲
- ۳-۲-۳- نظریه «چرخه محصول»..... ۲۳

- ۲۴..... ۴-۳-۲ - نظریه «فروش، تولید و سهم بازار».....
- ۲۵..... ۵-۳-۲- نظریه «ایجاد تنوع در مجموعه دارائی ها».....
- ۲۶..... ۶-۳-۲- نظریه «درونی کردن».....
- ۲۷..... ۷-۳-۲- نظریه «سازمان صنعتی»
- ۲۸..... ۸-۳-۲- دیدگاه ترکیبی
- ۲۹..... ۹-۳-۲- نظریه «واکنش انحصارات چند جانبه»
- ۳۰..... ۱۰-۳-۲- نظریه «مناطق پولی».....
- ۳۰..... ۱۱-۳-۲- نظریه «نقدینگی».....
- ۳۱..... ۱۲-۳-۲- نظریه «کوجیما».....
- ۳۲..... ۱۳-۳-۲- نظریه «فرار از مالیات».....
- ۳۴..... ۱۴-۳-۲- عوامل تولید ارزان قیمت
- ۳۴..... ۱۵-۳-۲- تغییرات قیمت‌های داخلی
- ۳۴..... ۴-۲- سرمایه گذاری مستقیم خارجی از دیدگاه‌های مختلف.....
- ۳۶..... ۱-۴-۲- برخی نظرات موافق
- ۳۶..... ۲-۴-۲- نظرات مخالف سرمایه گذاری خارجی.....
- ۳۶..... ۱-۲-۴-۲- نظریه بسط شکاف
- ۳۸..... ۲-۲-۴-۲- مخالفت با شرکت های فرا ملیتی
- ۳۸..... ۵-۲- آثار سرمایه گذرای خارجی.....
- ۳۹..... ۱-۵-۲- آثار مثبت سرمایه گذاری خارجی
- ۴۱..... ۲-۵-۲- آثار منفی سرمایه گذاری خارجی.....

۴۲	۶-۲-تعریف واردات.....
۴۳	۱-۶-۲-عوامل موثر بر واردات
۴۳	۱-۱-۶-۲-درآمد واقعی
۴۴	۱-۱-۱-۶-۲-تاثیر مثبت افزایش درآمد بر واردات
۴۵	۲-۱-۱-۶-۲-تاثیر منفی افزایش درآمد بر واردات
۴۵	۲-۱-۶-۲-قیمت های نسبی
۴۵	۳-۱-۶-۲-دریافتهای ارز خارجی.....
۴۷	۷-۲-جمع بندی و خلاصه فصل دوم.....

فصل سوم:مبانی تجربی پژوهش

۴۹	۱-۳-مقدمه.....
۴۹	۲-۳-رابطه ی سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد.....
۴۹	۱-۲-۳-رابطه مثبت بین رشد و سرمایه گذاری مستقیم خارجی.....
۴۹	۱-۱-۲-۳-کلارت و میلاند در سال ۱۹۹۸
۵۱	۲-۱-۲-۳-رانا و داولینگ...۱۹۸۸.....
۵۳	۳-۱-۲-۳-کینگ و اورادی ..۲۰۰۲.....
۵۴	۴-۱-۲-۳-اریکسون و ایران دوست ۲۰۰۱.....
۵۹	۵-۱-۲-۳-نظیفی ۱۳۷۴.....
۶۱	۲-۲-۳-رابطه منفی بین رشد اقتصادی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی.....
۶۱	۲-۲-۳-رحمان ۱۹۶۵ :-.....

۶۱	۲-۲-۲-۳-ویسکلف ۱۹۷۲
۶۲	۳-۳-چگونگی اثر گذاری سرمایه گذاری مستقیم خارجی روی رشد
۶۲	۱-۳-۳-از طریق سطح مصرف خصوصی و مالیات ستانی
۶۳	۲-۳-۳-از طریق اثر گذاری روی کیفیت سرمایه گذاری
۷۰	۳-۳-۳-از طریق اثر روی پس انداز داخلی
۷۷	۴-۳-مقایسه اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی با دیگر شاخص های کلان
۷۷	۱-۴-۳-واردات
۸۰	۲-۴-۳-کمک های خارجی
۸۳	۵-۳-جمع بندی و خلاصه فصل سوم

فصل ۴:ارائه مدل و تجزیه و تحلیل داده ها

۸۶	۱-۴-مقدمه
۸۷	۲-۴-فرضیات پژوهش
۸۷	۳-۴-معرفی داده ها
۸۸	۴-۴-مقدماتی برای تبیین مدل
۹۴	۵-۴-ارائه مدل
۱۰۱	۶-۴-نتایج برآورد مدل سوم
۱۰۲	۷-۴-تحلیل فرضیه ها

فصل ۵: نتیجه گیری و پیشنهادات

نتیجه گیری.....۱۰۹

پیشنهادات.....۱۱۱

چکیده انگلیسی

فهرست منابع فارسی.

فهرست منابع انگلیسی

ضمایم

مختصری پیرامون روش اقتصادسنجی پنل.....صفحه a

نمودار نسبت FDI به GDP.....نمودار شماره ۱

اثر افزایشی GDP روی واردات.....نمودار شماره ۲

اثر کاهش GDP روی واردات.....نمودار شماره ۳

مقدار FDI.....نمودار شماره ۴

روند مقدار GDP در کشورهای مذکور.....نمودار شماره ۵

حجم واردات به GDP.....نمودار شماره ۶

روند مقدار FDI.....نمودار شماره ۷

نمودار مقایسه ای FDI در کشورهای مورد مطالعه.....نمودار شماره ۸

نتایج تخمین های مدل های مختلف

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱) مقدمه

باز بودن^۱ اقتصاد به رشد اقتصادی کمک زیادی می کند و این نظریه به طور همه جانبه پذیرفته شده است. باز بودن اقتصادی از دو بعد تعریف می شود: که اول تجارت آزاد در کالا و خدمات است و دوم جریان آزاد سرمایه ی بین المللی است. تحقیقات سابق روی موضوع باز بودن اقتصاد روی بعد اول یعنی تجارت آزاد تمرکز داشت و به طور خاص روی رشد صادرات محور کار می کردند. به طوری که بحث اولیه روی نقطه ای بود که صادرات رشد اقتصادی را در طرف تقاضا تحریک می کرد و آنها همچنین بوسیله رقابت جهانی در طرف عرضه به بهره وری تولید دست یافتند.

اما اخیراً رشد واردات محور بیشتر مورد توجه قرار گرفته است و رشد سریعتری که کشورهای در حال توسعه در سالهای اخیر دارند ناشی از واردات است. رشد واردات محور تاکید می کند در روند مدرن شدن و پیشرفت تکنولوژی نیاز به مالکیت و اکتساب مواد و سرمایه مصنوعی و پیچیده است. به طور کلی این بحث به رشد کلیه عوامل بهره وری وابسته است و روی بخش عرضه متمرکز شده است. شروع بحث رشد درون زای تجارت، منافع باز بودن اقتصاد و آزاد سازی تجاری را تقویت می کند.

بعد دیگر به باز بودن جریان آزادانه سرمایه ثابت، میان مرزهای بین المللی بر می گردد و در این رساله تاکید روی سرمایه گذاری مستقیم خارجی یا FDI است. شواهد تجربی که در آنها FDI

^۱ Openness

اثر مثبت روی رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه دارد به شدت در حال انباشت و زیاد شدن است.

لذا این پژوهش به بررسی اثر واردات و سرمایه گذاری مستقیم خارجی روی رشد اقتصادی در کشورهای با ثروت نفتی حوزه خلیج فارس می پردازد.

۱-۲: مساله پژوهش

امروزه توسعه از مهمترین دغدغه های هر کشوری است همه کشورها در تلاش برای توسعه یافتگی بیشتر هستند و رقابت های اقتصادی به جنگ های توسعه ای بدل شده است. درست است که رشد اقتصادی الزاماً توسعه اقتصادی را به همراه ندارد اما برای طی کردن مسیر توسعه اقتصادی به رشد اقتصادی نیاز است.

باز بودن اقتصاد در بیشتر مطالعات اقتصادی در کشورهای در حال توسعه همان طور که جلوتر به طور کامل شرح داده می شود ، رشد اقتصادی را به همراه آورده است . ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی به کشورهای نفتی حوزه خلیج فارس که همگی کشورهایی با درآمد ارزی بالا هستند و جز کشورهای در حال توسعه می باشند می تواند اثر ویژه ای نسبت به سایر اقتصاد های در حال توسعه روی رشد اقتصادی بگذارد. همچنین اقتصاد واردات محور، برای کشورهای نفت خیز که کشورهایی با درآمدهای ارزی بالا هستند و سهم زیادی از درآمدهای دولت به صورت ارز است ، که این موضوع واردات را آسان تر کرده و همچنین نسبت واردات به GDP را افزایش داده ، قابل بررسی تر است. با توجه به این مسایل کوشش برای یافتن یک الگوی ویژه برای نوع اثرگذاری واردات و سرمایه گذاری خارجی روی رشد اقتصادی کشورهای مذکور منجر به انجام این پژوهش شد.

۱-۳: اهمیت موضوع

روند صعودی ورود FDI به کشورهای در حال توسعه در دهه ۹۰ به گونه‌ای که جریان FDI به کشورهای در حال توسعه از ۱۳ میلیارد دلار (متوسط سالانه ۸۱-۸۵) به بیش از ۸۰ میلیارد دلار در سال ۹۳ رسید.^۱ و همزمان عملکرد خوب کشورهای در حال توسعه از لحاظ رشد اقتصادی در سالهای اخیر باعث شد که از سوی بعضی اقتصاددانان اینطور عنوان شود که یکی از دلایل رشد اقتصادی ورود FDI و افزایش آن در این کشورها می باشد.

ما در دو دهه اخیر در محیط اقتصادی جهان با بین المللی شدن روز افزون تجارت، سرمایه گذاری جهت گسترش انتقال انرژی، بالا رفتن سطح و میزان رقابت بین دولتها و فراملیتی ها و همچنین با این مساله که توسعه و رشد اقتصادی کشورها نه تنها به تجارت و جریان سرمایه و تکنولوژی بین آنها بلکه به مناسبات و روابط تجاری فی مابین کشورها و همچنین وضعیت سیاسی اقتصادی دیگر کشورها وابسته است، روبرو بوده ایم.

تحت این شرایط، بررسی عملکرد فراملیتیها و FDI در بستر اقتصادی در سالهای اخیر مورد توجه زیادی قرار گرفته به طوری که اکثر کشورهای در حال توسعه خصوصا ۱۰ کشور بزرگ میزبان در حال توسعه در سالهای اخیر تحقیقات زیادی را انجام داده اند.

و از آنجا که کشورهای مورد تحقیق کشورهای صادر کننده نفت هستند و درآمدهای ارزی بالایی دارند، واردات بالایی دارند لذا بررسی رابطه ی واردات با رشد اقتصادی برای این کشورها می تواند گامی بزرگ برای افزایش رشد در این کشورها گردد.

وابستگی اقتصاد کشورهای در حال توسعه به صادرات کالاهای اولیه که تقاضای جهانی برای آنها تقاضای مشتقه است، اقتصاد این کشورها را نسبت به نوسانات قیمت‌های جهانی مواد اولیه بسیار آسیب‌پذیر ساخته است. هر گونه تغییر در قیمت‌های جهانی کالاهای اولیه، درآمدهای ارزی این کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، که به نوبه خود اثرات بسیار جدی بر توان واردات و لذا توان سرمایه‌گذاری آنها دارد در این پژوهش به بررسی اثر واردات روی رشد اقتصادی این کشورها- می‌پردازیم.

۴-۱: پرسش های پژوهش

- ۱) واردات و سرمایه گذاری مستقیم خارجی چه اثری روی رشد اقتصادی کشورهای مذکور دارند؟
- ۲) رابطه سرمایه گذاری خارجی با سرمایه گذاری داخلی در این کشورها چگونه است؟
- ۳) کشش تولیدی سرمایه گذاری داخلی بیشتر است یا کشش تولیدی سرمایه گذاری خارجی؟
- ۴) واردات چه سهمی از رشد اقتصادی در کشورهای مذکور را دارد؟

۵_۱: اهداف پژوهش

هدف این پژوهش بررسی چگونگی اثر گذاری سرمایه گذاری مستقیم و واردات روی رشد اقتصادی در کشورهای مذکور است .

از آنجا که ایران از جمله این کشورهاست امید است در این پژوهش با بررسی نتایج تخمین تابع ها به بررسی جایگاه ایران در جذب سرمایه و یافتن نسبت رشد اقتصادی با واردات و سرمایه گذاری مستقیم خارجی به تحلیلی صحیح برای ارائه راهکاری جدید در نسبت دهی تولید ناخالص داخلی و اقدامات لازم در جهت جذب سرمایه گذاری خارجی یا افزایش میزان واردات برسیم.

۶-۱: فرضیات پژوهش

- ۱) واردات و سرمایه گذاری مستقیم خارجی، اثر مثبت روی رشد اقتصادی دارند و افزایش آنها موجب افزایش تولید می شود.
- ۲) کشش تولید به سرمایه گذاری مستقیم خارجی بیش از کشش تولید به سرمایه گذاری داخلی است.

۳) کشش تولید به سرمایه داخلی بیشتر از کشش تولید به واردات است.

۴) بهره وری سرمایه داخلی به ازای هر یک واحد نیروی کار بیشتر از بهره وری واردات و سرمایه خارجی به ازای هر واحد نیروی کار است.

۷-۱: تعریف عملیاتی

به اختصار مفاهیم و اصطلاحات به کار رفته در تحقیق را معرفی می‌کنم.

سرمایه گذاری مستقیم خارجی:

بکارگیری سرمایه های خارجی در یک بنگاه پس از اخذ مجوز سرمایه گذاری است که با مدیریت خود سرمایه گذار انجام می شود. در این پژوهش جریان ورود سرمایه به کشور میزبان مورد نظر است.

واردات:

ارزش صرف شده توسط دولت برای تامین قسمتی از نیازهای بخش های مختلف اقتصاد که فراهم کردن آن با تولیدات داخلی فراهم نیست واردات می‌گوییم.

۸-۱: نهاد یا موسساتی که می‌توانند از این پژوهش بهره بگیرند

این رساله می تواند مورد استفاده وزارت بازرگانی و بانک مرکزی و وزارت اقتصاد و دارایی ایران و کشورهای مورد بحث در این تحقیق قرار گیرد. همچنین کلیه نهادها و موسساتی که وظیفه ارتقا نقش و اهمیت کشور در بازارهای بین المللی را به عهده دارند.

۹-۱: اطلاعات مربوط به روش شناسی پژوهش

۹-۱-۱: تعریف جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش شامل کشورهای ایران، عراق، عربستان عمان قطر کویت امارات متحده عربی می باشند و زمان مورد بررسی سال ۱۹۹۰ تا سال ۲۰۰۷ است. که عراق به علت اشغال امریکا که در سال ۲۰۰۳ به وقوع پیوست، فاقد داده های آماری در این بازه ی زمانی بود لذا از تحقیق حذف شد.

۹-۱-۲: تبیین مدل

در اینجا رابطه بین تولید و نهاده ها را به شکل تابع کاب داگلاس پایه بعد از ورود عوامل تاثیر گذاری که به تایید نظری و تجربی رسیده است را آورده ایم. این تابع را که به شکل زیر آورده ایم برای بررسی پژوهش حاضر مورد استفاده قرار می دهیم:

$$GDP = \alpha \cdot K^{\beta} \cdot Kf^{\theta} \cdot M^{\omega} \cdot L^{\sigma}$$

این تابع همان تابع تولید نئو کلاسیکی است با این تفاوت که واردات را در سمت راست تابع به عنوان عاملی اثرگذار روی تولید، در نظر گرفته ایم. با توجه به امکان تفکیک آماری سرمایه خارجی (Kf) از داخلی (Kd) این دو نوع سرمایه که به لحاظ کیفیت، نوع تکنولوژی و عوامل دیگر با هم تفاوت بسیار دارند، از هم جدا شده‌اند. این تفکیک بسیار مورد توجه است و نتایج حاصل می‌تواند در سیاست‌گذاری های کلان برای جذب سرمایه خارجی مورد استفاده قرار گیرد. بخصوص با توجه به آنکه کشورهای مورد مطالعه از سطح توسعه به نسبت پایینی برخوردارند و تحت فشارهای مختلفی برای جذب سرمایه خارجی هستند و از طرف دیگر عمدتاً ارز خارجی مورد نیاز را دارند، نتایج حاصل از تخمین ضرایب این مدل می‌تواند بسیار مورد استفاده باشد. و همچنین در ادامه در سمت چپ الگوییان دوباره واردات را وارد کردیم به این شکل که:

$$GX=GDP+M$$

استفاده از GX توسط کلین (۱۹۹۲) به منظور بهره بردن از نظریه product-exhausting توصیه شده است. که این نظریه بیان می‌کند که اگر به هر عامل تولید مطابق تولید نهایی اش پرداخته شود، باید پرداخت به عوامل تولید مساوی تولید بعلاوه ی سود باشد. آنها رابطه ی نهایی بین محصول و عوامل نهاده را به شکل زیر نوشتند:

$$GX=F(Kd,Kf,L,M,\mu)$$

۱-۹-۳: روش اقتصادسنجی